

4. A títol de comiat, recupero momentàniament una perspectiva personal per a dir, per exemple, que tinc la sensació d'haver deixat encara moltes coses importants sense copsar, reconèixer i comentar... L'antologia, on no he trobat res a criticar, només a aprendre, m'ha permès gaudir una mica millor de la seva personalitat intel·lectual. Per tot plegat, reconec que els meus comentaris han acabat resultant un panegíric, i que l'únic possible mèrit a què puc aspirar és, en tot cas, el d'haver demostrat que és del tot inevitable. I també reconec de pas que, fent-ho, no m'ho he passat gens malament.

Ramon CERDÀ
Universitat de Barcelona

VENY, Joan / PONS i GRIERA, Lúdia (2012): *Atles Lingüístic del Domini Català*; vol. VI. 12. *Vida pastoral*. 13. *Els animals domèstics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 387 p.

Uns anys després d'haver ressenyat els volums II (2003) i III (2006) de l'ALDC, dins aquesta mateixa revista (2005, XXVII, p. 380-382; 2008, XXX, p. 415-418), i davant la comesa d'una tercera ressenya de l'*Atles*, ara sobre el volum VI, em trobo que l'inici del primer paràgraf de la *Presentació* d'aquest nou volum no difereix gaire del que es podia llegir al volum III. Comprovem-ho:

Dos anys després de la publicació del segon volum [...], de nou tenim el goig de presentar-ne el tercer, que segueix la mateixa metodologia i, com el segon, s'il·lustra amb fotografies i dibuixos referents a aspectes diversos de la cultura popular. (vol. III, p. 7)

Dos anys després de la publicació del cinquè volum [...], tenim el goig de presentar-ne el sisè, que continua amb la mateixa metodologia dels volums anteriors. (vol. VI, p. 7)

Aquesta constatació en absolut s'ha d'entendre com un retret, sinó com la prova fefaent d'una línia de treball ben consolidada i d'una periodicitat sostinguda en la publicació de l'*Atles*, que ateny així els dos terços del total de nou volums previstos de l'obra. Situem-nos ara, un altre cop, al primer paràgraf de la *Presentació*, que es completa amb l'anunci del contingut del volum VI:

Comprèn els materials dels capítols 12. *Vida pastoral* i 13. *Els animals domèstics* del qüestionari usat per a la introducció de les dades (A. M. BADIA, L. PONS, J. VENY, *Atles Lingüístic del Domini Català. Qüestionari*, Barcelona, IEC, 1993, pàg. 94-109). Concretament, corresponen als enunciats 1378-1536 i 1537-1686, respectivament, de l'esmentat qüestionari. (ibídem)

A continuació, aquesta primera pàgina del volum es refereix al complement de l'obra general, el tercer volum del «*Petit Atles Lingüístic del Domini Català* (Barcelona: IEC, 2011), de caràcter interpretatiu, elaborat fonamentalment a partir dels materials del volum III» (ibídem), i amb això es testimonia l'avenç paral·lel, en el deixant de l'atles gran, del PALDC, que n'és subsidiari.

Tal com els volums previs de l'ALDC, aquest l'integren sis parts, la primera de les quals és una *Presentació* (p. 6-15) que conté en primer lloc un *Preàmbul* (6-7) que, al seu torn, s'enceta amb el *Pre-faci* de la p. 7. El segueixen el punt 1.2, consagrat a les *Característiques del sisè volum*, i el 1.3, que expressa les *Gratituds* degudes. Dins aquesta primera caracterització s'inclou novament un epígraf (1.2.1) sobre *Modificació dels enunciats*: substitucions, fusions, desdoblaments, desplaçaments, enunciats nous; tot plegat, modificacions aconsellades pels resultats de les enquestes. Les *Classes de mapes i llistes* (punt 1.2.2) mantenen les pautes dels volums precedents: dos tipus de mapes, generals (corresponen a un concepte equivalent als diversos punts: la majoria) i de classes (corresponen a diferents conceptes d'una classe superior, que porten un títol precedit d'asterisc: així, el mapa 1329. **Classes de marques del bestiar*). Pel que fa als materials no cartografiats, hi persisteixen tres tipus de llistes, identificables amb una

lletra majúscula: L (respostes amb molt poques variants), P (conceptes poc productius) i C (conceptes englobats dins d'una classe superior). En serien exemples, respectivament: L 77. *La llet*; P 48. *La cabana portàtil*; C 9 **Malalties de les vaques*.

«L'estructura d'aquest volum és paral·lela a la dels volums anteriors i consta de sis capítols», tal com es pot llegir encara a la pàgina 7 del *Preàmbul*, que anuncia altres apartats d'aquesta primera part de *Presentació*: 2. *Publicacions i actes vinculats al projecte* (p. 9-10), en què destaca l'abundosa producció del Dr. Joan Veny, amb una vintena de títols —alguns, encara en premsa— encapçalada justament pel tercer volum del *PALDC*; 3. *Relació de punts d'enquesta* (p. 11-13); i 4. *Convencions gràfiques* (p. 14-15).

En aquesta mateixa part de la *Presentació* s'anuncien els altres cinc capítols: els 275 mapes que constitueixen la part nuclear del volum (Capítol II); Els *Materials no cartografiats* (III); el conjunt de 129 fotografies i dibuixos (IV. *Il·lustracions*); els índexs de mapes i de materials no cartografiats (V), així com els d'il·lustracions (VI).¹ Comencem pels mapes:

II. *Mapes*, distribuïts en les dues parts esmentades al títol del volum: 12. *Vida pastoral* (mapes 1255 a 1402); i 13. *Els animals domèstics* (mapes 1403 a 1529).

Responen igualment a pautes ben establertes en volums anteriors: va en negreta la part de l'enunciat de la qual es fa la pregunta, diferenciada del seu context (si n'hi ha), que figura en lletra rodona; es consignen símbols específics per a la primera resposta (■) i la segona (□), així com per a la indicació de més respostes (+) o d'informació complementària (→).

Només una passejada pels diferents mapes ens hi fa descobrir vestigis del *modus vivendi* ancestral que l'*Atlas* retrata, traces d'un temps viscut molts decennis enrere. Les àrees semàntiques de la vida pastoral i els animals domèstics inclouen aspectes de la cultura material (*Wörter und Sachen*) tan interessants com les **Formes dels formatges* (mapa 1401), *La matança del porc* (mapa 1418), a la qual segueix una vintena de mapes relatius a aquesta tradicional activitat, o *El rusc; matèria amb què es fa* (mapa 1515).

La riquesa lingüística i etnogràfica continguda als mapes del volum es fa palpable, ací i allà, en facetes diverses: així, en la significativa diversitat dels noms atribuïts als animals segons l'edat, que es troba en sintonia amb la importància de les diferents etapes en la cria del ramat. O en els molts —i bells— noms que reben el porc i el porcell arreu del domini lingüístic, conseqüència sens dubte de la familiaritat secular amb què s'ha tractat aquest animal tan profitós:

Mapa 1404. *El porc*, amb designacions com les que anoto en forma ortogràfica d'acord amb els tipus lexicals millor representats: el mateix *porc*, els *lliton* o *xinon* de l'Alta Ribagorça (germans del *latón* i del *chinón* altoaragonesos), el *bacó*, els castellanismes *tocino*, *gorrino*, *cerdo*, *cotxino*, *marrano*.

Mapa 1405. *El porcell*, que, a més d'aquest diminutiu de *porc*, registra el doble diminutiu *porcellet*, i moltes altres denominacions que responen a tipus lexicals i motivacions d'allò més suggerents: *llitonet*, *xinonet* (novament, a l'Alta Ribagorça), *porcastre*, *gallastre*, *nodrí*, *garrí*, *mamelló*, *baconet*, *primat*, *cerdet*, *cerdo setmanero*, *tocinet*, *tocinet sagal*...

La transcripció de testimonis arreplegada sota la informació complementària, que aprofita la part esquerra i buida dels mapes, a ponent del domini lingüístic, és generosa, tal com als volums precedents, i excepcionalment arriba a ocupar una pàgina sencera a continuació del mapa 1420. *Estri i manera de netejar la pell del porc* (gairebé hi ha informació de tots els punts d'enquesta).

També exhibeix una notòria riquesa la sèrie de mapes que interroguen sobre la manera de cridar diversos animals, com la vaca, l'ovella, la cabra i el cavall (1499 a 1502), l'ase, el gat, el gos, el porc o les gallines (1508, 1509, 1511, 1513 i 1514); mapes que consignen fórmules diverses (creacions expressives, hipocòristics, crida pel nom) indicadores, novament, de la familiaritat pròpia d'un tracte quotidià. I una cosa similar es pot dir dels diversos crits donats al cavall perquè arrenqui, s'aturi, reculi,

1. Tot i que no hi trobo referència a la *Presentació*, acompanyen també aquest nou volum: una transparència amb els punts i els noms de les localitats enquestades; i un mapa poligonitzat amb els números dels punts d'enquesta (full de mida DIN-A4).

vagi a la dreta o a l'esquerra (mapes 1503 a 1507); o de les maneres de fer fugir el gat i el gos (mapes 1510 i 1512).

D'altra banda, tot i tractar-se d'un volum consagrat al lèxic, els autors van preveure dues qüestions sobre el tipus lexical *ovella*: una formulada en singular (Q 1454: *L'ovella*) i una altra en plural (Q 1455: *Les ovelles*). I és que aquesta segona, aparentment innecessària, havia de permetre obtenir, al corresponent mapa 1319, tot un seguit de respostes en què la pronúncia del vocalisme de la primera síl·laba (*les ovelles* → *les auvelles*) no resultés condicionada per la fonètica sintàctica inherent a una formulació en singular del tipus *una ovella* → *una auvella*, com la que pot suscitar el precedent mapa 1318. Per cert, tots dos mapes mostren la continuïtat del tipus altoaragonès *güella*, a l'Alta Ribagorça, i de l'occità *feda*, al Rosselló.

Dins del Capítol III de *Materials no cartografiats*, s'hi inclouen:

1. *Llistes de respostes amb escassa variació formal* (p. 301-307), com ara L 77. *La llet* (p. 303), en què predomina la pronúncia monofonogada del vocalisme resultant, però es registren respostes amb pervivència de la semiconsonant (*lleit*), així com dades complementàries d'interès divers: per exemple, l'atribució d'aquesta darrera pronúncia, des d'Atzeneta del Maestrat (punt 152), «A la part masovera», juntament amb l'anotació «la gent se'n riu dels qui [així ho] diuen».

2. *Llistes de respostes parcials* (p. 309-315), com la P 54. *Manera de cridar els coloms*, que abunda en les motivacions de la sèrie de crides a animals abans esmentada.

3. *Llistes de respostes de classes* (p. 317-329), com la que tanca l'apartat: C 12. *Altres embotits*, entre els quals es recull la *tàrbena* dels punts 152 (Atzeneta del Maestrat), 153 (Cabanes de l'Arc) i 154 (Castelló de la Plana), variant de *tàrbena*, que pren el nom de la població homònima de la Marina (*Tàrbena*), amb una metonímia que vehicula la irradiació pel País Valencià d'aquest producte ancestral d'importació mallorquina.

El Capítol IV. *Il·lustracions* aporta, com en volums previs, un arxiu d'imatges molt valuós, un complement visual que continua la millor tradició etnogràfica dels atlas lingüístics de la Romània (tot i que l'ALDC no contingui al títol l'adjectiu *etnogràfic*, que, en canvi, sí presenten diversos atlas regionals de la península Ibèrica i de l'espai gal·loromànic).

Com en volums precedents, aquest es completa amb dos capítols finals (V i VI) que recullen: els *Índexs de mapes i de materials no cartografiats* (numèric de mapes i de llistes, i alfabètic de conceptes; en quatre versions: catalana, castellana, francesa i italiana); i els *Índexs d'il·lustracions* (numèric i alfabètic). Cal destacar novament la utilitat d'aquest complement en la consulta de l'*Atles*.

I cal encoratjar els autors per tal que puguin continuar endavant amb la tasca d'elaboració i publicació dels volums restants d'aquesta obra, que ja ocupa un lloc preminent dins la catalanística i la romanística del segle XXI.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona

WHEELER, Max W. (trad.) (2011): *Curial and Guelfa. A classic of the Crown of Aragon*. Translated into English by Max W. WHEELER. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company (IVITRA Research in Linguistics and Literature, vol. 2).

En el verso de la darrera pàgina de la introducció, el traductor reconeix haver buscat inspiració, i solucions a problemes específics, en la traducció anglesa del *Curial* feta per Pamela Waley i en la francesa d'en Barberà, i haver rebut ajuda d'Antoni Ferrando, l'autor de l'edició filològica de l'original del *Curial* (Toulouse, 2007 — No ha pogut ser aprofitada l'edició del *Curial* feta per Lola Badia i Jaume Turró a «Quaderns Crema», Barcelona 2011). Tals «confessions» honoren el traductor. Si tots en fessin, seria més fàcil veure clar en les històries dels llibres, els quals, com ja sabien els romans, «habent sua